



ศึกษากระบวนทัศน์ของท่านหญิงอาอิชะฮ์ (เราะฎิยัลลอฮูอันฮา) ในการวินิจฉัยประเด็น
ทางนิติศาสตร์อิสลามด้านอิบาดะฮ์: ว่าด้วยกรณีจูมพิตภรรยาในขณะที่มีน้ำละหมาด
A Study of the Paradigm of Aisha (Radhiyallahu anha) in Juristic Rulings on Islamic
Worship: The Case of Kissing One's Wife While in a State of Wudu

สมชาย ภูมิมาโนช^{1*}
Somchai Poomimanot^{1*}

(Received: April 28, 2025; Revised: June 13, 2025; Accepted: July 15, 2025)

บทคัดย่อ

งานวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษากระบวนทัศน์อิจญ์ติฮาดของท่านหญิงอาอิชะฮ์ (เราะฎิยัลลอฮูอันฮา) ในการวินิจฉัยประเด็นนิติศาสตร์อิสลามด้านอิบาดะฮ์ที่มีความแตกต่างจากทัศนะของเศาะฮาบะฮ์ท่านอื่น กรณีศึกษา จูมพิตภรรยาในขณะที่มีน้ำละหมาด เป็นการศึกษาเชิงเอกสาร รวบรวมข้อมูลจากแหล่งปฐมภูมิ ได้แก่ ษะดีษ ตำราอุศูลุลฟิกฮ์ยุคต้น แหล่งทุติยภูมิ ได้แก่ งานวิชาการร่วมสมัย แล้วนำมาวิเคราะห์เชิงลึก ผ่านกรณีศึกษาที่คัดเลือกตามเกณฑ์ โดยมีทัศนะแตกต่างอย่างชัดเจนจากเศาะฮาบะฮ์ท่านอื่น การอิจญ์ติฮาดเชิงสร้างสรรค์ การสะท้อนหลักอุศูลุลฟิกฮ์ และการเชื่อมโยงกับมะกอลิตชะรีอะฮ์และสภาพสังคม ผลการวิจัยพบว่า กระบวนทัศน์ของท่านหญิงอาอิชะฮ์เน้นการอ้างอิงสุนนะฮ์เชิงพฤติกรรม (อัลฟิอิลียะฮ์) และสุนนะฮ์เชิงการนิ่งเฉย (อัลอิกรอริยยะฮ์) ของท่านนบีมุฮัมมัด เป็นหลักฐานสำคัญในการอนุมานกฎบัญญัติ กรณีการจูมพิตภรรยาโดยไม่ทำให้เสียน้ำละหมาด ซึ่งต่างจากการตีความตามตัวอักษรของเศาะฮาบะฮ์บางท่าน นอกจากนี้แนวทางของท่านอาอิชะฮ์มีลักษณะยึดหยุ่นตามหลักมะกอลิตชะรีอะฮ์ โดยยึดถือหลักกรัฟูลชะร้จ (การยกเลิกความลำบาก) และอัตตัยซีร (การอำนวยความสะดวก) ที่สอดคล้องกับบริบทชีวิตจริง โดยเฉพาะบทบาทของสตรีและครอบครัว

คำสำคัญ: ท่านหญิงอาอิชะฮ์ หลักนิติศาสตร์อิสลาม มะกอลิตชะรีอะฮ์

Abstract

The objectives of this research were to study the ijtihad paradigm of Lady Aisha (Radiyallahu Anha) in adjudicating Islamic jurisprudence issues concerning ibadah that differ

¹สถาบันอิสลามและอาหรับศึกษา มหาวิทยาลัยราชภัฏวราวุฒราชวิทยาลัย

¹Academy of Islamic and Arabic Studies Princess of Naradhiwas University

*Corresponding author. E-mail: somchai.p@pnu.ac.th



from the views of other Companions, using the case study of kissing one's wife while in a state of ritual purity (wudu). This is documentary research that collects data from primary sources including hadith and early usul al-fiqh texts, and secondary sources including contemporary academic works, and then analyzes them in-depth through selected case studies based on criteria including clear differences of opinion from other Companions, creative ijtiḥad, reflection of usul al-fiqh principles, and connection with maqasid al-shariah and social context. The research findings reveal that Lady Aisha's paradigm emphasizes the reference to behavioral sunnah (al-fi'liyyah) and tacit approval sunnah (al-iqrariyyah) of Prophet Muhammad as key evidence for legal inference. In the case of kissing one's wife without nullifying wudu, Lady Aisha's view differs from the literal interpretation of some Companions. Furthermore, Lady Aisha's approach is characterized by flexibility according to maqasid al-shariah principles, adhering to the principles of raf' al-haraj (removal of hardship) and al-taysir (facilitation) that align with real-life contexts, particularly regarding the role of women and family.

Keywords: Aishah, Usul al-Fiqh, Objectives of Islamic Law

บทนำ

ท่านหญิงอาอิชะฮ์ บินติ อะบีบักร (เราะฎิยัลลอฮูอันฮา) เป็นหนึ่งในบุคคลสำคัญที่สุดในประวัติศาสตร์อิสลาม โดยเฉพาะในด้านวิชาการศาสนาและการถ่ายทอดองค์ความรู้ภายหลังการถึงแก่อนิจกรรมของท่านนบีมุฮัมมัด (ศ.ล.) ท่านได้รับการยอมรับอย่างกว้างขวางทั้งในหมู่นักวิชาการยุคต้นและยุคหลังว่าเป็นแบบอย่างของสตรีนักวิชาการผู้มีความเชี่ยวชาญในศาสตร์อิสลามแขนงต่าง ๆ โดยเฉพาะในด้านอุศูลุดดีน¹ หลักนิติศาสตร์อิสลาม² และนิติศาสตร์อิสลาม³ อิบнулก็อัยยิม (Ibn al-Qayyim) ระบุว่ามิใช่เฉพาะฮาดิษที่ทำหน้าที่วินิจฉัยทางศาสนา (ฟัตวา) มากกว่า 130 ท่าน ทั้งชายและหญิง โดยในจำนวนนี้มีเพียง 7 ท่านที่ได้รับการยกย่องว่าเป็นผู้วินิจฉัยหลัก หนึ่งในนั้นคือท่านหญิงอาอิชะฮ์ มารดาแห่งผู้ศรัทธา (Ibn al-Qayyim, 1991) นอกจากนี้ al-Qasim ibn Muhammad ยังกล่าวว่า ท่านหญิงอาอิชะฮ์ได้ออกฟัตวาอย่างต่อเนื่องตลอดยุคของเคาะลีฟะฮ์อับดุลอะซีซ อุมัยร และอุมัยมาน (al-Qasim, 1973) ส่วน Ibn Hazm จัดให้

¹คือ รากฐานหรือหลักพื้นฐานของศาสนาอิสลาม เป็นหลักความเชื่อหลักๆ ที่ชาวมุสลิมยึดถือ ซึ่งเปรียบได้กับ หลักศรัทธา (Core Beliefs) ในศาสนาอื่น เช่น หลักความเชื่อในศาสนาคริสต์หรือหลักอริยสัจสี่ในศาสนาพุทธ

²หรือ อุศูลุดดีน คือวิชาที่ศึกษาเกี่ยวกับหลักการและวิธีการตีความคำสอนของอัลกุรอานและฮาดิษ เพื่อให้สามารถสรุปบทบัญญัติทางศาสนาอย่างถูกต้อง มีระบบ และมีเหตุผล ไม่ใช่การตีความตามความเห็นส่วนตัว

³หรือ ฟิกฮ์ คือระบบกฎหมายศาสนาที่บอกกฎเกณฑ์สำหรับชีวิต เช่น การละหมาด การกินอาหาร การแต่งงาน หรือการทำธุรกิจ



ท่านหญิงอาอิชะฮ์เป็นหนึ่งในผู้วินิจฉัยหลักของศาสนบัญญัติ และ al-Hakim ชี้ว่า หนึ่งในสี่ของหลักคำสอนอิสลามถูกรายงานผ่านท่าน (Ibn Hazm, 1900)

บทบาทของท่านหญิงอาอิชะฮ์ในฐานะ “มุจญ์ตะฮิดะฮ์”¹ (ผู้วินิจฉัยทางศาสนา) ปรากฏเด่นชัดในคำวินิจฉัยที่แตกต่างจากเศาะฮาบะฮ์ท่านอื่น ๆ ในหลายประเด็น บางกรณีเป็นที่มาของการถกเถียงทางวิชาการในเวลาต่อมา โดยเฉพาะในมิติของกระบวนการอิญตีฮาด (การวิเคราะห์บทบัญญัติจากแหล่งอ้างอิงหลักอย่างอัลกุรอานและซุนนะฮ์) ซึ่งรวมถึงการใช้หลักอิญมาอ (มติของนักวิชาการ) กียาส (การอนุมานเปรียบเทียบ) อัลอิสติหซาน (การใช้ดุลพินิจ) อัลมะศอลิหอัลมุรสะละฮ (ผลประโยชน์สาธารณะ) อัลอูรฟ (จารีตประเพณี) อิสติศหาบ (การคงสภาพเดิม) และความคิดเห็นของเศาะฮาบะฮ์ (Abu Zahrah, 1997) แม้ว่าวิชานิติศาสตร์อิสลามจะมีการจัดระบบอย่างเป็นทางการในยุคต่าบิอื่น แต่กระบวนการอิญตีฮาดได้เกิดขึ้นตั้งแต่ยุคเศาะฮาบะฮ์ และมีรากฐานมาตั้งแต่ยุคของท่านนบี (ศ.ล.) การวินิจฉัยของท่านหญิงอาอิชะฮ์จึงสะท้อนถึงความสามารถเชิงวิชาการที่ลึกซึ้ง การใช้เหตุผล และการยึดหลักการอย่างเป็นระบบ ซึ่งแสดงออกถึงความเข้าใจในเจตนารมณ์แห่งบทบัญญัติอย่างแท้จริง อีกทั้งท่านหญิงอาอิชะฮ์ยังได้รับการยกย่องว่าเป็นหนึ่งในนักรายงานฮะดีษที่สำคัญ โดยมีการถ่ายทอดฮะดีษมากกว่า 2,210 รายการ (al-Dhahabi, 1985) เนื้อหาฮะดีษที่รายงานครอบคลุมประเด็นศาสนกิจ จริยธรรม กฎหมาย และพฤติกรรมในชีวิตประจำวัน ทำให้ท่านกลายเป็นแหล่งอ้างอิงสำคัญในยุคหลังจากท่านนบี (ศ.ล.) อับูมุซา อัลอัซหะรีย ได้กล่าวถึงท่านว่า “ไม่มีประเด็นใดในฮะดีษที่เราคลุมเครือ เว้นแต่เมื่อสอบถามท่านหญิงอาอิชะฮ์ เราจะได้รับคำอธิบายที่ชัดเจนเสมอ” (al-Tirmiziy, 1975)

แม้ว่าท่านจะได้รับการยอมรับในความรู้ด้านฮะดีษและนิติศาสตร์อิสลาม แต่ในหลายกรณี คำวินิจฉัยของท่านหญิงอาอิชะฮ์กลับขัดแย้งกับเศาะฮาบะฮ์ท่านอื่น ทั้งในเรื่องอิบาดัต (พิธีกรรม) และมุอามะลาต (ปฏิสัมพันธ์ทางสังคม) ความแตกต่างเหล่านี้ไม่เพียงสะท้อนความลุ่มลึกทางวิชาการ แต่ยังชี้ให้เห็นถึงกระบวนการทัศน์เฉพาะตัวที่ควรค่าแก่การศึกษาในเชิงลึก โดยเฉพาะในแง่มุมมองของการมีส่วนร่วมของสตรีในกระบวนการพัฒนานิติศาสตร์อิสลามทั้งในระดับหลักการ (อูศูล) และการปฏิบัติ (ฟุรูก)

อย่างไรก็ตาม งานวิจัยที่ศึกษากระบวนการทัศน์และทัศนะทางนิติศาสตร์อิสลามของท่านหญิงอาอิชะฮ์ในเชิงระบบยังมีอยู่ไม่มาก คณะผู้วิจัยจึงเห็นความสำคัญในการศึกษาวิเคราะห์ชุดความคิด (Paradigm) และกระบวนการวินิจฉัยของท่านหญิงอาอิชะฮ์ โดยเฉพาะในประเด็นที่แตกต่างจากเศาะฮาบะฮ์ท่านอื่น เพื่อให้เห็นถึงแนวทางการอ้างอิงตัวบท การตีความบทบัญญัติจำเพาะ (al-Khass) และทั่วไป (al-'Amm)

¹หรือ มุจญ์ตะฮิด (Mujtahid) ผู้ที่มีคุณสมบัติครบถ้วนในการทำอิญตีฮาด



การจำแนกบทบัญญัติที่ยกเลิก (*al-Nasikh*) และบทบัญญัติที่ถูกยกเลิก (*al-Mansukh*) ตลอดจนการใช้หลัก *al-Maslahah al-Mursalah* และ *Sadd al-Dhara'i* (การปิดหนทางสู่ความชั่ว) เพื่อให้การศึกษามีความชัดเจนและลึกซึ้ง คณะผู้วิจัยจึงเลือก “กรณีการจุมพิตภรรยาในขณะที่มีน้ำละหมาด” โดยมีเกณฑ์การคัดเลือกกรณีศึกษาประกอบด้วย มีความแตกต่างในทัศนะอย่างชัดเจน ใช้หลักนิติศาสตร์อิสลามในการวินิจฉัย ใช้หลักมะกอลิตะฮ์หรือฮะดีษ โดยเฉพาะหลักหรือฟุ้อลฮะหรือจ และอัต-ตัยซีรในการวินิจฉัย และใช้บริบทของท่านหญิงอาอิชะฮ์ในฐานะพยานผู้รู้

วัตถุประสงค์การวิจัย

เพื่อศึกษากระบวนการทัศน์อิจญ์ติฮาดของท่านหญิงอาอิชะฮ์ (เราะฎิยัลลอฮูอันฮา) ในการวินิจฉัยประเด็นนิติศาสตร์อิสลามด้านอิบาตะฮ์ที่มีความแตกต่างจากทัศนะของเศาะฮาบะฮ์ท่านอื่น กรณีศึกษา จุมพิตภรรยาในขณะที่มีน้ำละหมาด¹

การทบทวนวรรณกรรม

การศึกษาทัศนะของท่านหญิงอาอิชะฮ์ (เราะฎิยัลลอฮูอันฮา) ได้รับความสนใจจากนักวิชาการในการศึกษาทัศนะของท่านหญิงอาอิชะฮ์ (เราะฎิยัลลอฮูอันฮา) ได้รับความสนใจจากนักวิชาการในหลายมิติ ทั้งในมิติด้านการอธิบายอัลกุรอาน ด้านฮะดีษ ด้านชะรีอะฮ์และฟิกฮ์ ซึ่งมีหนังสือและตำราจำนวนมากที่นำเสนอบทบาทของท่านหญิงอาอิชะฮ์ในฐานะนักรายงานฮะดีษและผู้ตีความหลักฐานทางศาสนา Ibn Hajar al-Asqalaniy (1969) ได้เรียบเรียงหนังสือ *Fath al-Bari* โดยได้กล่าวยกย่องท่านหญิงอาอิชะฮ์ว่าเป็นหนึ่งในบรรดาผู้รู้ที่ยิ่งใหญ่ที่สุดในหมู่มวลเศาะฮาบะฮ์ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในด้านฮะดีษและนิติศาสตร์อิสลาม ซึ่งมีฮะดีษจำนวนมากถูกรายงานผ่านท่านหญิงอาอิชะฮ์ ผู้เขียนได้กล่าวถึงความเข้าใจอันลึกซึ้งของท่านหญิงอาอิชะฮ์ในการวิเคราะห์ฮะดีษและการตอบโต้มุมมองที่ไม่ถูกต้อง ท่านเป็นผู้ที่มีความกล้าหาญในการแสดงความคิดเห็นทางวิชาการ แม้กระทั่งการโต้แย้งความคิดเห็นเชิงวิชาการของเศาะฮาบะฮ์ชายในบางกรณี โดยได้รับการยอมรับจากเหล่าเศาะฮาบะฮ์ว่าท่านหญิงอาอิชะฮ์เป็นแหล่งความรู้สำคัญสำหรับเศาะฮาบะฮ์ตลอดจนดาบิอื่น ท่านมีบทบาทอย่างมากในการถ่ายทอดความรู้ นับเป็นตัวอย่างของสตรีมุสลิมผู้มีคุณธรรมจริยธรรม มีสติปัญญาและความรู้ที่ลึกซึ้งในศาสนา al-Suyuti (1983) ได้เรียบเรียงหนังสือ *Tabaqat al-Huffaz* โดยได้จัดลำดับให้ท่านหญิงอาอิชะฮ์อยู่ในลำดับขั้นต้นของนักปราชญ์ผู้จดจำฮะดีษ (Huffaz) และยกย่องให้เทียบเท่าหรือเหนือกว่าบุรุษหลายท่านในยุคนั้น ผู้เขียนได้กล่าวถึงความรู้อันลึกซึ้งของท่านในด้าน

¹ วูดู (Wudu): การอาบน้ำล้างร่างกายบางส่วนตามหลักการที่กำหนดเพื่อเตรียมความพร้อมในการละหมาด



ฟิกข์ อะกีตะฮ์ และมุอามะลาต โดยเฉพาะในประเด็นรายละเอียดภายในครอบครัวและเกี่ยวกับบุคลิกภาพของนบี ﷺ นอกจากนี้ ได้กล่าวถึงความสามารถของท่านหญิงอาอิชะฮ์ในการตอบคำถามและพิทวาในหมู่เศาะหาบะฮ์และตาบิอีน เป็นผู้ได้รับการยอมรับอย่างกว้างขวางในหมู่นักวิชาการว่าเป็นผู้มีความเข้าใจศาสนาอย่างถ่องแท้ และเป็นต้นแบบของผู้หญิงในวงการวิชาการอิสลาม al-Sibai (1999) ได้เรียบเรียงหนังสือ *al-Mar'ah bayn al-Fiqh wa al-Qanun* โดยได้กล่าวยกย่องท่านหญิงอาอิชะฮ์เป็นแบบอย่างของสตรีมุสลิมผู้มีบทบาทสำคัญทั้งในด้านวิชาการและสังคม ท่านหญิงอาอิชะฮ์ไม่ใช่เพียง "ภรรยาของนบี" แต่เป็นนักวิชาการและผู้ถ่ายทอดความรู้สู่ชนรุ่นหลัง เป็นผู้มามีบทบาทในการสร้างความเข้าใจที่ถูกต้องต่อบทบัญญัติที่เกี่ยวข้องกับสตรี al-Qaradawi (1999) ได้เรียบเรียงหนังสือ *al-Fiqh al-Islami bayn al-Asalah wa al-Tajdid* (ฟิกข์อิสลามระหว่างความดั้งเดิมกับการปรับใช้ใหม่) โดยกล่าวถึงทัศนะของท่านหญิงอาอิชะฮ์ในบริบทของความเห็นต่างทางนิติศาสตร์อิสลามและการใช้หลักการอิติฮาดของตนเอง ซึ่งบางครั้งแตกต่างจากเศาะหาบะฮ์คนอื่นอย่างชัดเจน เช่น อิบน์อับบาส อบูซุรัยเราะฮ์ และท่านอื่น ๆ เป็นที่ยอมรับว่าท่านหญิงอาอิชะฮ์เป็นหนึ่งในบรรดาผู้รู้ที่มีความรู้เชี่ยวชาญทั้งในด้านฮะดีษและอุสูลุลฟิกข์ ความรู้และประสบการณ์ของท่านได้รับการถ่ายทอดโดยตรงจากท่านนบีมุฮัมมัด (คือลัลลลอฮูอะลัยฮิวะสลัม) ทำให้ความรู้ของท่านมีความแม่นยำและเชื่อถือได้

Masod (2018) ศึกษาแนวทางทางวิชาการของท่านหญิงอาอิชะฮ์ในหนังสือ *"Manhaj Umm al-Muminin Aishah fi Ulum al-Shariah"* (แนวทางของท่านหญิงอาอิชะฮ์ในศาสตร์อิสลาม) โดยมุ่งเน้นบทบาทและวิธีการทางวิชาการของท่านในศาสตร์อิสลามต่างๆ เช่น หลักกฎหมายอิสลาม นิติศาสตร์อิสลาม ฮะดีษ และการอธิบายอัลกุรอาน ความลึกซึ้งในด้านวิชาการ โดยเฉพาะความสามารถในการใช้เหตุผลและการวิเคราะห์เชิงวิพากษ์ บทบาทในฐานะครูและผู้ถ่ายทอดความรู้แก่เศาะหาบะฮ์และนักวิชาการรุ่นหลัง

จากการทบทวนวรรณกรรมข้างต้น ผู้วิจัยสามารถจัดกลุ่มงานวิจัยออกเป็น 3 กลุ่มหลักตามแนวทางการศึกษา ดังนี้ 1. การศึกษาเกี่ยวกับบทบาทในฐานะผู้รายงานฮะดีษและนักตีความศาสนา แม้ว่างานของ Ibn Hajar al-Asqalani และ al-Suyuti จะให้ข้อมูลประวัติศาสตร์ที่มีค่าและการยกย่องที่น่าเชื่อถือ แต่การศึกษาของทั้งสองท่านยังขาดการวิเคราะห์เชิงระบบเกี่ยวกับวิธีการอิติฮาดเฉพาะของท่านหญิงอาอิชะฮ์ และไม่ได้เปรียบเทียบแนวทางการตีความของท่านกับเศาะหาบะฮ์ท่านอื่นอย่างละเอียด งานเหล่านี้เน้นการบันทึกและการสรรเสริญมากกว่าการวิเคราะห์เชิงวิชาการ 2. การศึกษาเกี่ยวกับวิธีการอิติฮาดและการตีความศาสนา แม้ว่างานของ al-Qaradawi มีจุดเด่นในการวิเคราะห์เปรียบเทียบทัศนะของท่านหญิงอาอิชะฮ์กับเศาะหาบะฮ์ท่านอื่นอย่างเป็นระบบมากกว่างานก่อนหน้า และเชื่อมโยงกับบริบทการปรับใช้ในยุคปัจจุบัน อย่างไรก็ตาม ยังขาดการวิเคราะห์เชิงลึกเกี่ยวกับหลักการและกระบวนการคิดที่ท่านใช้ในการอิติฮาด



ส่วนงานของ Masoud แม้จะมีความครอบคลุมในด้านวิธีการ แต่ยังคงขาดตัวอย่างกรณีศึกษาที่เฉพาะเจาะจง เพื่อแสดงให้เห็นถึงความแตกต่างของแนวทางของท่าน 3. การศึกษาเกี่ยวกับการประยุกต์ใช้ในบริบทร่วมสมัย

การทบทวนวรรณกรรมเกี่ยวกับบทบาททางวิชาการของท่านหญิงอาอิชะฮ์ ร่อฎิยัลลอฮุอันฮา แสดงให้เห็นถึงความสำคัญของท่านในหลายมิติ ทั้งในฐานะนักรายงานหะดีษที่เชื่อถือได้ นักตีความศาสนาที่ใช้เหตุผลอย่างเป็นระบบ และผู้ถ่ายทอดความรู้ที่มีอิทธิพลต่อการพัฒนาความคิดทางศาสนาในยุคต่อมา แนวทางการตีความศาสนาของท่านที่ผสมผสานระหว่างการยึดมั่นในหลักฐานศาสนากับการใช้ปัญญาและการพิจารณาบริบท รวมถึงการใช้หลักอัลอิสติห์ซานและอัลมะศอลิห์ อัลมุรสะละฮ์ ได้กลายเป็นแบบอย่างสำคัญในการศึกษาและประยุกต์ใช้หลักการอิสลามในยุคปัจจุบัน กรณีของท่านหญิงอาอิชะฮ์จึงเป็นตัวอย่างสำคัญที่แสดงให้เห็นว่าผู้หญิงมุสลิมสามารถมีบทบาทเชิงวิชาการในการตีความศาสนาอย่างลึกซึ้งและมีเหตุผลได้อย่างแท้จริง และสามารถเป็นแรงบันดาลใจสำหรับผู้หญิงมุสลิมในยุคปัจจุบันที่ต้องการมีส่วนร่วมในการศึกษาและพัฒนาความเข้าใจทางศาสนา

การวิเคราะห์เปรียบเทียบทัศนะทางนิติศาสตร์อิสลามของท่านหญิงอาอิชะฮ์ (เราะฎิยัลลอฮุอันฮา) และเศาะฮาบะฮ์ท่านอื่น กรณีศึกษาประเด็นการอาบน้ำละหมาดหลังจากจุมพิตภรรยา การศึกษาทัศนะทางนิติศาสตร์อิสลาม (Islamic jurisprudence) ในยุคแรกของอิสลามถือเป็นรากฐานสำคัญในการทำความเข้าใจพัฒนาการของนิติศาสตร์อิสลาม ท่านหญิงอาอิชะฮ์ บินติ อิบิ บักร์ (เราะฎิยัลลอฮุอันฮา) ในฐานะภริยาของท่านนบีมุฮัมมัด (ศ.ล.) มีบทบาทสำคัญในการถ่ายทอดและตีความข้อบัญญัติทางศาสนา โดยเฉพาะในประเด็นที่เกี่ยวข้องกับชีวิตส่วนตัวของท่านนบี ซึ่งเป็นข้อมูลปฐมภูมิที่มีค่าทางวิชาการอย่างยิ่ง การศึกษานี้มุ่งเน้นการวิเคราะห์เปรียบเทียบกระบวนการทัศน์ในการอิญติฮาด (Ijtihad) ของท่านหญิงอาอิชะฮ์กับเศาะฮาบะฮ์ท่านอื่น ผ่านกรณีศึกษาประเด็นการอาบน้ำละหมาดหลังจากจุมพิตภรรยา ซึ่งเป็นประเด็นที่มีความเห็นแตกต่างกันและสะท้อนถึงวิธีการตีความข้อบัญญัติที่หลากหลายดังนี้

1. ทัศนะของท่านหญิงอาอิชะฮ์ (เราะฎิยัลลอฮุอันฮา)

1.1 ทัศนะหลักและหลักฐานที่ใช้อ้างอิง ท่านหญิงอาอิชะฮ์ (ร.ฎ.) ถือทัศนะว่า การจุมพิตภรรยาไม่ทำให้เสียน้ำละหมาด โดยอ้างอิงหลักฐานจากการปฏิบัติของท่านนบีมุฮัมมัด (ศ.ล.) ที่ท่านได้สังเกตด้วยตนเอง ดังปรากฏในฮะดีษ: ความว่า: “ท่านนบีได้จุมพิตภรรยาของท่านบางคนแล้วไปละหมาดโดยไม่ได้อาบน้ำละหมาดใหม่” (Abu Dawud, 1950; al-Nasaiy, 1930; Ahmad, 2001)

1.2 การตีความข้อบัญญัติอัลกุรอาน ท่านหญิงอาอิชะฮ์ได้ตีความโองการอัลกุรอาน สุเราะฮ์อัลนิสาอ์ อายะฮ์ 43 : ความว่า: “หรือพวกเจ้าได้สัมผัสผู้หญิงแล้วไม่พบน้ำให้ทำตะยัมมูมแทน”



โดยท่านเห็นว่าคำว่า “สัมผัส” ในบริบทนี้ไม่ได้หมายถึงการสัมผัสทั่วไป แต่หมายถึงการมีเพศสัมพันธ์เท่านั้น ซึ่งท่านได้อ้างอิงโองการ 21 สุเราะฮ์อัลนีส้า มาประกอบการตีความ ความว่า “และแน่แท้บางคนของพวกเขาเจ้าได้แนบกายกับอีกบางคนแล้ว”

การใช้คำว่า “ได้แนบกาย” ในโองการนี้ชี้ให้เห็นถึงการมีเพศสัมพันธ์ ซึ่งท่านเห็นว่ามี ความหมายเดียวกันกับ “สัมผัส” ในโองการที่เกี่ยวข้องกับการเสียน้ำละหมาด

1.3 หลักการตีความที่ใช้ (1) การตีความอัลกุรอานด้วยอัลกุรอาน ใช้โองการอื่นมาอธิบายความหมายของคำที่มีความหมายหลายนัย (2) ความสำคัญของสุนนะฮ์เชิงปฏิบัติ¹ ให้นำหนักกับการปฏิบัติจริงของท่านนบีเหนือการตีความตัวอักษร (3) หลักเจตนารมณ์แห่งบทบัญญัติ (มะกอศิด ชะรีอะฮ์) เน้นความสะดวกในการปฏิบัติและการส่งเสริมความสัมพันธ์ในครอบครัว

2. ทักษะของเศาะฮาบะฮ์ท่านอื่น

2.1 ตัวแทนและทักษะหลัก เศาะฮาบะฮ์ท่านอื่นที่มีทักษะแตกต่าง ได้แก่ अबดุลลอฮฺ อิบน์ อุมีร์ (ร.ฎ.) अबดุลลอฮฺ อิบน์ มัสอูด (ร.ฎ.) และซัยนา บินดี ฮุบบัย (ร.ฎ.) ท่านเหล่านี้ถือทักษะว่า การจุ่มพิตรหรือสัมผัสภรรยาเป็นเหตุให้เสียน้ำละหมาด และต้องอาบน้ำละหมาดใหม่เมื่อประสงค์จะทำการละหมาด

2.2 หลักฐานที่ใช้อ้างอิง ท่านเหล่านี้อ้างอิงโองการเดียวกัน แต่ตีความคำว่า “สัมผัส” ตามความหมายทั่วไปทางภาษา คือ "การสัมผัสจริงด้วยความตั้งใจปรารถนา" โดยไม่จำกัดเพียงการมีเพศสัมพันธ์

अबดุลลอฮฺ อิบน์ อุมีร์ (ร.ฎ.) กล่าวว่า ความว่า “หากชายใดได้จุ่มพิตรภรรยาของตนหรือสัมผัสด้วยอารมณ์ใคร่ เขาจะต้องอาบน้ำละหมาดใหม่” (Ibn Abi Shaibah, 1997)

2.3 หลักการตีความที่ใช้ (1) การตีความตามหลักอักษรศาสตร์: ยึดความหมายตามรากศัพท์และการใช้งานทั่วไปในภาษาอาหรับ (2) หลักการป้องกัน (Sadd al-Dhara'i) ป้องกันเหตุที่อาจนำไปสู่สิ่งต้องห้ามหรือภัยอันตราย (3) การใช้ความระมัดระวัง เน้นการปฏิบัติที่ปลอดภัยจากข้อสงสัยทางศาสนา

3. การวิเคราะห์เปรียบเทียบกระบวนทัศน์ในการอิจญ์ติฮาด²

การอิจญ์ติฮาดของท่านหญิงอาอิชะฮ์และเศาะฮาบะฮ์ท่านอื่นมีแนวทางและกระบวนทัศน์ที่แตกต่างกันอย่างชัดเจน ทั้งในด้านคุณสมบัติ วิธีการตีความ และเจตนารมณ์ของบทบัญญัติ ท่านหญิงอาอิชะฮ์ (ร.ฎ.) มีคุณสมบัติของมุญญ์ตะฮิดอย่างสมบูรณ์ สามารถอิจญ์ติฮาดได้อย่างอิสระ โดยอาศัยความรู้ลึกซึ้งในอัลกุรอาน สุนนะฮ์ และภาษาอาหรับ อีกทั้งยังมีข้อมูลจากประสบการณ์ส่วนตัวของท่านนบี ซึ่งถือเป็นหลักฐานปฐมภูมิที่มีความน่าเชื่อถือสูง ทำให้เธอให้ความสำคัญกับสุนนะฮ์เชิงพฤติกรรมมากกว่าการตีความ

¹ สุนนะฮ์เชิงพฤติกรรม (Sunnah Fil'iyah): การปฏิบัติของท่านนบีที่ถูกบันทึกไว้เป็นแบบอย่าง

² อิจญ์ติฮาด (Ijtihad): กระบวนการใช้ความพยายามทางปัญญาในการวิเคราะห์และตีความข้อบัญญัติทางศาสนาเพื่อหาข้อสรุปทางกฎหมาย



ภาษาศาสตร์ของตัวบท เช่น การตีความโองการที่กล่าวว่า *หรือพวกเจ้าได้สัมผัสผู้หญิงแล้วไม่พบน้ำให้ทำตะยัมมุแทน* (อันนิสาอ์ 4:43) ซึ่งเธอมองว่าการสัมผัสผู้หญิง ไม่จำเป็นต้องอาบน้ำละหมาด หากไม่มีการหลังน้ำกาม เนื่องจากไม่มีหลักฐานว่าท่านนบีทำการอาบน้ำละหมาดหลังจากเพียงแค่สัมผัสภรรยา ในทางกลับกัน เศาะฮาบะฮ์ท่านอื่นแม้จะมีคุณสมบัติเทียบพร้อมเช่นกัน แต่กลับยึดตามการตีความเชิงภาษาศาสตร์โดยตรง และให้ความสำคัญกับหลักการป้องกัน (Sadd al-Dhara'i) มากกว่า โดยถือว่าการสัมผัสภรรยาอาจนำไปสู่การหลังน้ำกาม จึงควรหลีกเลี่ยงหรือถือว่าต้องอาบน้ำละหมาดเพื่อความมั่นใจ เจตนารมณ์ของท่านหญิงอาอิชะฮ์จึงมุ่งเน้นการอำนวยความสะดวกในบทบัญญัติ ลดภาระของผู้ศรัทธา และส่งเสริมความอบอุ่นในครอบครัว ขณะที่ทัศนะของเศาะฮาบะฮ์อื่นๆ เน้นความรอบคอบ และป้องกันผลลัพธ์ที่อาจผิดศีลธรรมแม้ยังไม่เกิดขึ้น

การวิเคราะห์จุดแข็งและจุดอ่อนของแต่ละทัศนะ

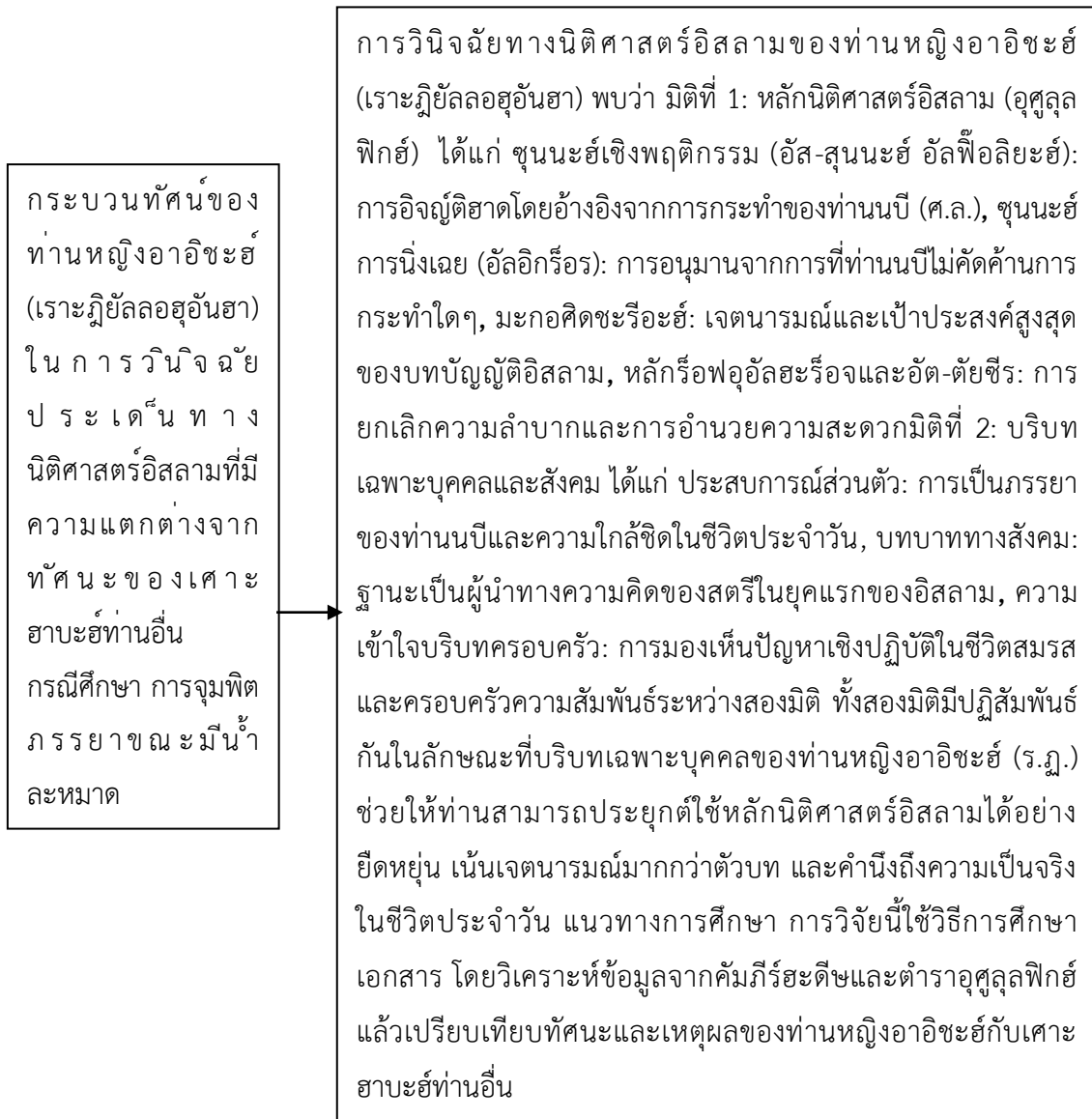
ทัศนะของท่านหญิงอาอิชะฮ์ (ร.ฎ.) มีจุดแข็งคือ การมีหลักฐานปฏิบัติที่ชัดเจนจากท่านนบี ซึ่งสอดคล้องกับหลักการยึดหยุ่นของศาสนา และส่งเสริมความสัมพันธ์ในครอบครัว นอกจากนี้ยังใช้วิธีตีความที่ลึกซึ้งและมีระบบ อย่างไรก็ตาม อาจมีข้อจำกัดตรงที่แนวทางของเธออาจถูกมองว่าเป็นกรณีพิเศษซึ่งไม่สามารถประยุกต์ใช้กับทุกบุคคล และอาจขาดความรอบคอบในการป้องกันผลลัพธ์ที่อาจเกิดขึ้นในอนาคต ส่วนทัศนะของเศาะฮาบะฮ์ท่านอื่นมีข้อดีคือความเคร่งครัดและความระมัดระวัง ซึ่งสอดคล้องกับเจตนารมณ์ในการปิดประตูสิ่งที่ต้องห้าม และการตีความที่เป็นไปตามหลักภาษาศาสตร์อย่างเข้มงวด อย่างไรก็ตาม วิธีนี้อาจทำให้เกิดความยุ่งยากต่อการปฏิบัติจริงในชีวิตประจำวัน และอาจละเลยข้อมูลเชิงปฏิบัติของท่านนบีที่มีน้ำหนักสูงในการวินิจฉัย การถกเถียงในประเด็นเรื่องการสัมผัสสตรีได้กลายเป็นรากฐานสำคัญที่ส่งผลต่อการพัฒนาศาสตร์อุศูลุฟิฮ์ (Usul al-Fiqh) โดยเฉพาะในด้านลำดับความสำคัญของแหล่งกฎหมาย คือความสัมพันธ์ระหว่างอัลกุรอานกับสุนนะฮ์ หลักการตีความตัวบทที่มีความหมายหลายนัย และบทบาทของบริบท ซึ่งรวมถึงประสบการณ์ส่วนบุคคลในการวินิจฉัยบทบัญญัติศาสนา ทั้งนี้ ในยุคปัจจุบัน ทัศนะของท่านหญิงอาอิชะฮ์ (ร.ฎ.) ได้รับการยอมรับและถูกนำมาปฏิบัติมากขึ้น เนื่องจากนักวิชาการร่วมสมัยมองว่า ทัศนะดังกล่าวเหมาะสมกับสภาพสังคมปัจจุบันที่ต้องการลดความซับซ้อนในการปฏิบัติศาสนกิจ ใช้หลักฐานปฏิบัติที่ชัดเจนเป็นระบบ และสอดคล้องกับหลักการส่งเสริมความสัมพันธ์อันดีภายในครอบครัว อันเป็นจุดเน้นสำคัญของนิติศาสตร์อิสลามร่วมสมัย

กรอบแนวคิดของการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้มุ่งศึกษาวิจัยกระบวนการทัศน์ของท่านหญิงอาอิชะฮ์ (เราะฎียัลลอฮูอันฮา) ในการวินิจฉัยประเด็นทางนิติศาสตร์อิสลามที่มีความแตกต่างจากทัศนะของเศาะฮาบะฮ์ท่านอื่น กรณีศึกษา จุมพิตภรรยาขณะมีน้ำละหมาด งานวิจัยจะทำการวิเคราะห์ประเด็นดังกล่าวอย่างลึกซึ้งในสองมิติ มิติทางหลักนิติศาสตร์



อิสลาม เพื่อทำความเข้าใจหลักเกณฑ์และวิธีการทางนิติศาสตร์ที่ท่านหญิงอาอิชะฮ์ (ร.ฎ.) ใช้ในการวินิจฉัย และมติบริบทเฉพาะบุคคลและสังคม เพื่อพิจารณาปัจจัยส่วนบุคคลและบริบทชีวิตของท่านหญิงอาอิชะฮ์ (ร.ฎ.) ที่มีอิทธิพลต่อการใช้คำวินิจฉัยทางนิติศาสตร์อิสลามของท่าน ดังแผนภูมิที่ 1 นี้



ภาพที่ 1 กรอบแนวคิดการวิจัย



วิธีการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงเอกสาร (Documentary research) โดยผู้วิจัยได้ดำเนินการรวบรวม วิเคราะห์ และตีความข้อมูลจากเอกสารต้นฉบับและเอกสารทุติยภูมิที่เกี่ยวข้องกับทัศนะของท่านหญิงอาอิชะฮ์ (เราะฎียัลลอฮุอันฮา) ในประเด็นนิติศาสตร์อิสลามด้านอิบาดะฮ์ในการคัดเลือกเอกสารที่ใช้ในการวิจัย

การรวบรวมข้อมูล ได้แบ่งออกเป็น 2 ประเภทหลัก ได้แก่ 1) ข้อมูลปฐมภูมิ ประกอบด้วยหะดีษและ รัวายะฮ์ที่รายงานจากท่านหญิงอาอิชะฮ์ ซึ่งปรากฏในตำราหะดีษที่ได้รับการยอมรับ เช่น *Sohih al-Bukhari*, *Sohih Muslim*, และบันทึกสุนันต่าง ๆ รวมถึงคำตอบโต้เชิงวิชาการระหว่างท่านหญิงกับเศาะหาบะฮ์ ในประเด็นทางนิติศาสตร์อิสลาม (ฟิกฮ์) และ 2) ข้อมูลทุติยภูมิ ได้แก่ หนังสือ งานวิจัย และบทความวิชาการ ร่วมสมัยที่เกี่ยวข้องกับความเห็นต่างในทางฟิกฮ์ ตลอดจนแนวคิดอูศูลุลฟิกฮ์และมะกอศิดชะรีอะฮ์

การวิเคราะห์ข้อมูล ข้อมูลทั้งหมดได้รับการวิเคราะห์ด้วยวิธีวิเคราะห์เนื้อหา (Content analysis) และ การวิเคราะห์เชิงเปรียบเทียบ (Comparative analysis) โดยจัดกลุ่มประเด็นฟิกฮ์ที่ท่านหญิงอาอิชะฮ์ มีทัศนะที่แตกต่างอย่างชัดเจน จากนั้นจึงนำมาวิเคราะห์ภายใต้กรอบแนวคิดของอูศูลุลฟิกฮ์ เช่น การจัดลำดับ ความสำคัญของหลักฐาน การตีความตัวบท และการพิจารณาเจตนารมณ์ของบทบัญญัติ การวิเคราะห์ ยังพิจารณาถึงบริบททางสังคมและประสบการณ์ตรงที่แฝงอยู่ในทัศนะของท่านหญิงอาอิชะฮ์ เพื่อให้เข้าใจ กระบวนทัศน์หรือแนวคิดและวิธีการวินิจฉัยของท่านและสามารถเปรียบเทียบกับทัศนะของเศาะหาบะฮ์ ท่านอื่นอย่างเป็นระบบ

ผลการวิจัย

1. แนวทางการวินิจฉัยโดยยึดโยงกับสุนนะฮ์เชิงพฤติกรรมและการรับรองโดยไม่คัดค้านหลักการ สำคัญท่านหญิงอาอิชะฮ์ (ร.ฎ.) ใช้วิธีการอิจญ์ติฮาดโดยอ้างอิงจาก สุนนะฮ์เชิงพฤติกรรม (อัศ-สุนนะฮ์ อัลฟิอียะฮ์) และสุนนะฮ์การนิ่งเฉยของท่านนบี (ศ.ล.) (อัลอิกร็อร) ซึ่งถือเป็นหลักฐานที่มีน้ำหนักในการ อนุমানบทบัญญัติทางศาสนา ตัวอย่างเชิงประจักษ์ กรณีการจุมพิตภรรยาขณะมีน้ำละหมาด ทัศนะของ ท่านหญิงอาอิชะฮ์: “ท่านนบีเคยจูบฉันแล้วออกไปละหมาดโดยไม่อาบน้ำใหม่” (Abu Dawud, 1950; al-Nasaiy, 1930; Ahmad, 2001) เหตุผล: อิงจากประสบการณ์ตรงและการสังเกตพฤติกรรมของท่านนบี (ศ.ล.), ทัศนะของเศาะหาบะฮ์ท่านอื่น: ท่านอับดุลลอฮ์ อิบน์ อุมีร์ (ร.ฎ.) อับดุลลอฮ์ อิบน์ มัสอูด (ร.ฎ.) และซัยนา บินดี ฮุบายบ (ร.ฎ.) เห็นว่าต้องอาบน้ำละหมาดใหม่ โดยอิงจากโองการ 43 สุเราะฮ์ อัลนิสาฮ์ ความว่า “หรือพวกเจ้าได้สัมผัสผู้หญิงแล้วไม่พบน้ำให้ทำตะยัมมุแทน” (ผู้ใดสัมผัสผู้หญิงให้ทำน้ำละหมาดใหม่) ความแตกต่างเชิงระเบียบวิธี แนวทางนี้สะท้อนถึงความแตกต่างระหว่าง การอิจญ์ติฮาดที่ยึดบริบทของ ท่านหญิงอาอิชะฮ์ (ร.ฎ.), การอิจญ์ติฮาดที่ยึดตัวบทของเศาะหาบะฮ์บางท่าน



2. การวินิจฉัยโดยอิงหลักมะกอกิตชะรีอะฮ์ (เจตนารมณ์แห่งบทบัญญัติอิสลาม) คำนิยามและหลักการ มะกอกิตชะรีอะฮ์ หมายถึง วัตถุประสงค์และเจตนารมณ์สูงสุดของบทบัญญัติอิสลาม ประกอบด้วย ร็อฟูอัลฮะร็อจ: การยกเลิกความลำบาก อัต-ตัยซีร การอำนวยความสะดวกในการปฏิบัติศาสนกิจ ญัลบลุมะศอลิย การดึงดูดผลประโยชน์ ด้รอุลมะฟาสิต การป้องกันความเสียหายการประยุกต์ใช้ ท่านหญิงอาอิชะฮ์ (ร.ฎ.) มุ่งเน้นที่เป้าประสงค์สูงสุดของบทบัญญัติมากกว่าการยึดมั่นในตัวบทอย่างเคร่งครัด ทำให้การวินิจฉัยมีลักษณะยืดหยุ่นสามารถปรับตัวตามสถานการณ์ เน้นสาระสำคัญ มองถึงเจตนารมณ์แท้จริงของกฎหมาย สอดคล้องกับชีวิตจริง คำนี้ถึงความจริงในชีวิตประจำวัน

3. มุมมองที่สอดคล้องกับชีวิตจริงของสตรีและครอบครัว ความเข้าใจเชิงลึก การวินิจฉัยของท่านหญิงอาอิชะฮ์ (ร.ฎ.) สะท้อนถึงความเข้าใจที่เกิดจากประสบการณ์ตรง การเป็นภรรยาและการใกล้ชิดกับท่านนบี (ศ.ล.) การสังเกตการณ์ การเห็นพฤติกรรมในชีวิตประจำวันอย่างต่อเนื่องความเข้าใจบทบาทสตรี การตระหนักถึงปัญหาเฉพาะที่สตรีและครอบครัวต้องเผชิญ ตัวอย่างเพิ่มเติม กรณีการละหมาดของสตรีขณะมีประจำเดือน ทศนะของท่านหญิงอาอิชะฮ์ (ร.ฎ.) “เราเคยมีประจำเดือนร่วมกับท่านนบี แต่ท่านไม่เคยสั่งให้เรางดใช้การละหมาดที่พลาด” เหตุผลเพื่อลดภาระทางศาสนาและคำนึงถึงความเป็นธรรมชาติของร่างกายสตรี

4. การผสมผสานหลักนิติศาสตร์อิสลามกับการพิจารณาสภาพสังคมร่วมสมัย หลักการพิจารณา ท่านหญิงอาอิชะฮ์ (ร.ฎ.) นำหลัก “อัลวาเกอูลุมุสตะมิร” (สภาพความเป็นจริงที่เกิดขึ้นและดำรงอยู่อย่างต่อเนื่อง) เข้ามาพิจารณา ซึ่งรวมถึงความต้องการของสังคม การตอบสนองปัญหาเฉพาะบริบท ความเป็นไปได้ในการปฏิบัติ: การคำนึงถึงขีดความสามารถของผู้ปฏิบัติ การเปลี่ยนแปลงของสังคม การปรับตัวตามความเจริญก้าวหน้า ความสมดุลระหว่างหลักการและการปฏิบัติ การวินิจฉัยยังคงอยู่ในกรอบของบทบัญญัติศาสนา แต่มีความยืดหยุ่นในการตีความและประยุกต์ใช้

อภิปรายผลการวิจัย

ผลที่ได้จากการวิจัยนี้ แสดงให้เห็นกระบวนการทัศน์อิจญ์ติฮาด (การวินิจฉัย) ของท่านหญิงอาอิชะฮ์ (เราะฎิยัลลอฮูอันฮา) ในประเด็นนิติศาสตร์อิสลามด้านอิบาดะฮ์ที่มีความแตกต่างอย่างชัดเจนจากทัศนะของเศาะฮาบะฮ์ท่านอื่น กรณีศึกษา จุมพิตรรยาในขณะมีน้ำละหมาด โดยมีเกณฑ์การคัดเลือกกรณีศึกษานี้ 1) มีความแตกต่างในทัศนะอย่างชัดเจน 2) ใช้หลักนิติศาสตร์อิสลามในการวินิจฉัย 3) ใช้หลักมะกอกิตชะรีอะฮ์ โดยเฉพาะหลักร็อฟูอัลฮะร็อจ และอัต-ตัยซีรในการวินิจฉัย และ 4) ใช้บริบทของท่านหญิงอาอิชะฮ์ในฐานะพยานผู้รู้

1. มีความแตกต่างในทัศนะอย่างชัดเจน จากการอิจญ์ติฮาดเชิงสร้างสรรค์ มุมมองที่สอดคล้องกับชีวิตจริงของสตรีและครอบครัวยกตัวอย่างในบริบทธรรมชาติความเป็นผู้หญิง ท่านนบีจุมพิตรรยาในขณะมี



น้ำละหมาด โดยใช้หลักการรื้อฟออัลฮะร็อย (การยกเลิกความลำบาก) และอัด-ตัยซีร (การอำนวยความสะดวก) ซึ่งสอดคล้องกับงานศึกษาของ Masoud (2018) การที่ท่านหญิงอาอิชะฮ์ (ร.ฎ.) มีความเข้าใจเชิงลึกเกี่ยวกับชีวิตจริงของสตรีและครอบครัว การวินิจฉัยของท่านสะท้อนถึงประสบการณ์ตรงจากการเป็นภรรยาและการสังเกตพฤติกรรมในชีวิตประจำวัน ตัวอย่างเช่น กรณีการละหมาดของสตรีขณะมีประจำเดือนที่ท่านหญิงอาอิชะฮ์ (ร.ฎ.) ระบุว่า “เราเคยมีประจำเดือนร่วมกับท่านนบี แต่ท่านไม่เคยสั่งให้เราชดใช้การละหมาดที่พลาด” แสดงให้เห็นการคำนึงถึงความเป็นธรรมชาติของร่างกายสตรีและการลดภาระทางศาสนา ที่เน้นบทบาทของท่านหญิงอาอิชะฮ์ (ร.ฎ.) ในฐานะครูและผู้ถ่ายทอดความรู้

2. ใช้ศาสตร์หลักนิติศาสตร์อิสลาม (อุศูลุลฟิกฮ์) ในการวินิจฉัย ด้วยหลักอัลอิสติห์ซานและอัลมะซอลิห์ อัลมุรสะละฮ์ในการตีความ การที่ท่านหญิงอาอิชะฮ์มุ่งเน้นเป้าประสงค์สูงสุดของบทบัญญัติมากกว่าการยึดตัวบทอย่างเคร่งครัด ทำให้การวินิจฉัยมีลักษณะยืดหยุ่นและสอดคล้องกับชีวิตจริง สิ่งนี้สะท้อนถึงความเข้าใจที่ลึกซึ้งเกี่ยวกับปรัชญาของกฎหมายอิสลาม ซึ่ง al-Sibai (1999) ได้ยกย่องว่าท่านหญิงอาอิชะฮ์เป็นผู้มีบทบาทในการสร้างความเข้าใจที่ถูกต้องต่อบทบัญญัติที่เกี่ยวข้องกับสตรี เน้นการอ้างอิงจากสุนนะฮ์เชิงพฤติกรรม (อัศ-สุนนะฮ์ อัลฟิออลียะฮ์) และสุนนะฮ์การนิ่งเฉยของท่านนบี (ศ.ล.) (อัลอิกร็อร) ขณะที่เศาะฮาบะฮ์ท่านอื่นใช้ “การอิจญ์ติฮาดที่ยึดตัวบท” โดยตีความโองการตามหลักภาษาศาสตร์ ซึ่งสอดคล้องกับการศึกษาของ Ibn Hajar al-Asqalaniy (1969) และ al-Suyuti (1983) ด้วยเหตุผล ท่านหญิงอาอิชะฮ์ (ร.ฎ.) ได้ยกย่องว่าเป็นผู้มีความเข้าใจอันลึกซึ้งในการวิเคราะห์ฮะดีษและมีความกล้าหาญในการแสดงความคิดเห็นทางวิชาการ โดยเฉพาะในประเด็นรายละเอียดภายในครอบครัวและเกี่ยวกับบุคลิกภาพของท่านนบี (ศ.ล.) ท่านสะท้อนถึงประสบการณ์ตรงจากการเป็นภรรยาและการสังเกตพฤติกรรมในชีวิตประจำวัน เป็นปัจจัยสำคัญในการตัดสินปัญหานั้น

3. ใช้หลักมะกอดิตชะร็อยะฮ์ (หลักเจตนารมณ์อิสลาม) ในการวินิจฉัย โดยเน้นหลักการรื้อฟออัลฮะร็อย (การยกเลิกความลำบาก) และอัด-ตัยซีร (การอำนวยความสะดวก) ในกรณี จุมพิตภรรยาในขณะที่มีน้ำละหมาด ไม่ต้องไปอาบน้ำละหมาดใหม่ ซึ่งสอดคล้องกับงานศึกษาของ al-Qaradawi (1999)

4. ใช้การอิจญ์ติฮาดที่ยึดบริบทสภาพสังคม โดยอ้างอิงจากการสังเกตพฤติกรรมของท่านนบี ﷺ โดยตรง ขณะที่เศาะฮาบะฮ์ท่านอื่นใช้ “การอิจญ์ติฮาดที่ยึดตัวบท” โดยตีความโองการตามหลักภาษาศาสตร์ ความแตกต่างนี้สะท้อนถึงการมีข้อมูลปฐมภูมิที่ท่านหญิงอาอิชะฮ์ (ร.ฎ.) ได้รับจากการใกล้ชิดกับท่านนบี ﷺ ซึ่งสอดคล้องกับงานศึกษาของ al-Suyuti (1983) ได้ยืนยันว่าท่านหญิงอาอิชะฮ์ (ร.ฎ.) มีความรู้ลึกซึ้ง โดยเฉพาะในประเด็นรายละเอียดภายในครอบครัวและเกี่ยวกับบุคลิกภาพของท่านนบี (ศ.ล.)

ข้อค้นพบสำคัญ 1. ความเป็นเอกลักษณ์ กระบวนทัศน์ของท่านมีเอกลักษณ์เฉพาะที่สะท้อนถึงประสบการณ์และบทบาทในฐานะสตรีมุสลิม 2. ความสมดุล สามารถรักษาความสมดุลระหว่างหลักการ



ทางศาสนากับความยืดหยุ่นในการประยุกต์ใช้ 3. ความทันสมัย แนวทางของท่านมีความเกี่ยวข้องและได้รับการยอมรับในบริบทร่วมสมัย กระบวนทัศน์ดังกล่าวแสดงให้เห็นถึงแนวทางที่ผสมการยึดมั่นในหลักฐานศาสนา การใช้เหตุผลอย่างเป็นระบบ และการคำนึงถึงบริบทชีวิตจริง ซึ่งไม่เพียงมีคุณค่าทางประวัติศาสตร์แต่ยังสามารถนำมาประยุกต์ใช้ในการศึกษาและพัฒนาความเข้าใจทางศาสนาอิสลามในยุคปัจจุบันได้

สรุปผลการวิจัย

การศึกษากระบวนทัศน์อิจญ์ติฮาดของท่านหญิงอาอิชะฮ์ (เราะฎิยัลลอฮูอันฮา) ในด้านอิบาเดฮ์พบว่าท่านมีแนวทางวิจัยที่มีเอกลักษณ์เฉพาะตัว โดยยึดหลัก 4 ประการ ได้แก่ (1) การอิงสุนนะฮ์เชิงพฤติกรรมและการนิจเอยของท่านนบี (ศ.ล.) (2) การยึดหลักมะกอดิตชะรีอะฮ์เพื่ออำนวยความสะดวกและลดความลำบาก (3) ความเข้าใจชีวิตจริงของสตรีและครอบครัว และ (4) การคำนึงถึงบริบทสังคมร่วมสมัย ผลการศึกษาเน้นความเป็นเอกลักษณ์ ความสมดุล และความทันสมัยของแนวทางท่าน ซึ่งมีคุณค่าในการประยุกต์ใช้ในการวิจัยปัญหาศาสนาในยุคปัจจุบัน

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้ประโยชน์

การศึกษากระบวนทัศน์อิจญ์ติฮาดของท่านหญิงอาอิชะฮ์ควรนำมาประยุกต์ใช้ในการพัฒนาหลักสูตรนิติศาสตร์อิสลาม โดยเน้นการสอนสุนนะฮ์เชิงพฤติกรรม การอิจญ์ติฮาดที่คำนึงบริบทควบคู่ด้วยบท และการใช้หลักมะกอดิตชะรีอะฮ์เพื่อความยืดหยุ่นที่เหมาะสม ควรส่งเสริมบทบาทสตรีในวิชาการอิสลาม โดยใช้ท่านอาอิชะฮ์เป็นแบบอย่าง และนำหลัก "อัลวาเกิลุมุสตะมิร" มาพิจารณาสภาพสังคมร่วมสมัย ทั้งหมดนี้ต้องรักษาสมดุลระหว่างหลักศาสนาและการตีความที่ยืดหยุ่น

ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

การวิจัยต่อเนื่องควรมุ่งเน้นการศึกษาเชิงเปรียบเทียบ โดยวิเคราะห์ทัศนะของสตรีมุสลิมในยุคเศาะฮาบะฮ์และตาบิอิน เช่น อุมมุ สะละมะฮ์ และฮะฟษะฮ์ ควบคู่กับการเปรียบเทียบทฤษฎีอุศูลของนักวิชาการรุ่นหลัง เช่น อิหม่ามอัล-ชาฎิบี และอิบนุตุยมียะฮ์ เพื่อเข้าใจแนวทางการประยุกต์มะกอดิตชะรีอะฮ์อย่างครอบคลุม นอกจากนี้ ควรพัฒนาแนวทางเชิงประยุกต์โดยนำกระบวนทัศน์ 4 ด้านของท่านหญิงอาอิชะฮ์มาทดสอบกับกรณีร่วมสมัย เช่น เทคโนโลยีการแพทย์ สิทธิสตรี และโลกาภิวัตน์ เพื่อยืนยันความเหมาะสมของแนวทางในการตอบโจทยศาสนาและสังคมปัจจุบัน

รายการอ้างอิง

Abu Dawud, S. B. A. (1950). *Sunan Abi Dawud*. Al-Maktabah al-'Asriyyah.

Abu Zahrah, M. (1997). *Usul al-Fiqh*. Dar al-Fikr al-'Arabi.



- Ahmad, H. (2001). *Musnad Imam Ahmad bin Hanbal*. Mu'assasah al-Risalah.
- al-Dhahabi, S. M. (1985). *Siyar A'lam al-Nubala'*. Maktabah Al-Resala.
- al-Hakim, N. (1990). *Al-Mustadrak 'ala al-Sahihayn*. Dar al-Kutub al-'Ilmiyyah.
- al-Nasa'iy, A. S. (1930). *Sunan al-Nasa'iy*. Al-Maktabah al-Tijariyah al-Kubra.
- al-Qaradawi, Y. (1999). *Al-fiqh al-Islami bayna al-salan wa al-tajdid*. Maktabah Wahbah.
- al-Qasim, M. (1973). *Musannaf 'Abd al-Razzaq*. Al-Maktab al-Islami.
- al-Sibai, A. M. (1999). *Al-mar'ah bayna al-fiqh wa al-qanun*. Dar al-Wraq.
- al-Suyuti, J. A. (1983). *Tabaqat al-huffaz*. Dar al-Kutub al-'Ilmiyyah.
- al-Tirmiziy, M. I. (1975). *Sunan Tirmiziy*. Dar al-Qar Islamiy.
- Ibn Abi Shaibah, A. M. (1997). *Musnad Ibn Abi Shaibah*. Dar al-Watan.
- Ibn al-Qayyim, S. M. (1991). *I'lam al-Muwaqqi'in 'an Rabb al-'Alamin*. Dar al-Kutub al-'Ilmiyyah.
- Ibn Hajar al-Asqalaniy, A. M. (1969). *Fath al-Bari sharh Sahih al-Bukhari*. Maktabah al-Salafiyyah.
- Ibn Hazm, A. A. (1900). *Maratib al-Ijma'*. Matba'at al-Ma'arif.
- Masoud, S. (2018). *Manhaj Umm al-Mu'minin 'A'isha fi 'Ulum al-Shari'ah*. Dar al-Bashir.